

Josef Koudelka

Magnum Photos, Československo, 1968

KOUDELKOVÍ BĚŽENCI

Je 22. srpna 1968. Tricátník Josef Koudelka žádá mladšího muže, aby mu ukázal náramkové hodinky. Načež přes ně fotografuje vylidněné Václavské náměstí... Pozorovatelně, z níž oba muži sledují dění v srdci pěti armádami obsazené země, říkají Pražané Dům hedvábí. Odtud, z Můstku, stoupá dlažba k Národnímu muzeu. Ručičky ukazují osmnáct hodin, dvě minuty a dvacet dvě vteřiny. Právě vzniká frontispis knihy Exily.

text **Josef Moucha** foto **Josef Koudelka**

Do slavného titulu Invaze 68 převzal Josef Koudelka vysvětlení sugestivní situace z improvizované náhražky novin, vytištěné dva dny po 22. srpnu, kdy se měla na hlavní pražské třídě odehrát demonstrace odporu. Jenže dějiště předem obklíčily okupační jednotky vybavené těžkou technikou. Pod Muzeem stála řada sovětských tanků. Když se přiblížil ohlášený čas manifestace, kroužily náměstím české policejní vozy a jejich megafony varovaly, že se jedná o léčku. Očekával se masakr. Lidé se vytratili... V ústřední roli se ocitla událost, k níž nedošlo.

Do třetice

Nové vydání Exilů, poprvé zveřejněných roku 1988 (a znovu 1997), doplnila desítkou reprodukcí. Každé vyobrazení má svůj list, v Itálii pečlivě zpracovaný duplexem. Úhrnem je nám adresováno 75 fotografií. Esej O vyhnanství sepsal nad Koudelkovými snímky v 80. letech polský básník Czesław Miłosz, laureát Nobelovy ceny za literaturu (1981).

Na výběru a zřetězení reprodukcí se podílel fotograf spolu s přítelem Robertem Delpirem, grafikem, kurátorem, časopisecským a knižním editorem. Jejich spoluprací vznikl v polovině 70. let i veleúspěšný svazek Gitans: La fin du voyage (Cikáni: konec cesty), korunovaný Nadarovou cenou. Pro Josefa Koudelku znamenal průlom. Vždyť s ohledem na rodiče, kteří zůstali na Moravě, publikoval dokumenty ze srpna 1968 pod iniciálami P. P. (Prague Photographer). I jako člen agentury Magnum Photos tedy zůstá-

val anonymní.

Jak jsem již nadhodil, úvodní snímek Exilů obohacuje také jiné knihy. A nejenom čistě Koudelkovy. Najdeme jej třeba také v průřezu 1968, Magnum ve světě (1998). V obou Koudelkových monografiích (2002, 2006) otevírá kapitolu Invaze (a nefiguruje pak pochopitelně pod hlavičkou Exily). Podle okolností se mění i doplňující texty. V Invazi 68 je pod příslušnou dvoustránkou vysazen popis: „Dvakrát vyklidili Pražané Václavské náměstí – 22. a 23. srpna.“

Záběr je ovšem nadán silou zvednout se z doslovné faktografie do výšin nadreálného přeludu.

A netýká se to vlastně celé publikace?

Ano, zdá se, že snové zázraky lze destilovat i z letmých postřehů.

Podobenství

Nakladatelská anotace odkazuje k jednomu z nejvíce znepokojivých témat 20. století, k migraci a nestabilitě. Pro mne album dokládá, že momentky mohou zrcadlit lidské nitro. Exily pokládám spíše za nadčasové svědectví o pocitech svého tvůrce než o společensky závažných, leč vnějších, námětech, na jaké jsme zvyklí z jeho ostatních knížek. Je to tím zřejmější, že tři dekády 1964–1994, po které skladebné kameny Exilů vznikaly, se nekryjí s obdobím Koudelkova vyhnanství. A neztrácejme ze zřetele množství čísla titulu. Odkazuje ke všeobecnosti.

Svámi Exily našel Josef Koudelka výraz podvědomí planety plně zkřížených drah běženců nevyhnutelnosti. ○

Josef Koudelka Exiles

Texty/ Czesław Miłosz, Josef Koudelka, Robert Delpire, Stuart Alexander
Vydala nakladatelství/ Aperture, New York 2014/ Thames & Hudson, Londýn 2014
Tvrdá vazba, formát 27 × 31 cm
Stran 186, sazba anglická